

УДК 159.9.072

А. В. Гайдарова

Одеський національний університет імені І. І. Мечникова

**НАЦІОНАЛЬНА МЕНТАЛЬНІСТЬ ЯК ЧИННИК ПРОЦЕСУ
СТАТЕВОРОЛЬОВОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МОЛОДІ**

З активним включенням України в глобальні процеси стає дуже актуальним вивчення ролі національної ментальності у формуванні статево-рольової ідентичності. Необхідність даного дослідження продиктована все більшою кількістю бажаючих отримати освіту в Україні. На основі досвіду роботи на підготовчому відділенні для іноземних студентів в статті аналізується етнічні та гендерні відмінності представників китайської й арабської молоді, що навчаються на підготовчому факультеті.

Ключові слова: національна ментальність, соціалізація, стать, гендер, статево-рольова ідентичність, фемінність, маскуліність.

Одним з найважливіших напрямків сучасної психологічної науки є вивчення взаємодії особистості і суспільства. На жаль, багато «комплексів спільності» належать до явищ ірраціональних і погано піддаються класифікації та аналізу. Але процес розвитку науки супроводжується постійними спробами заново класифікувати та осягнути те, що часто з'являється ірраціональним. За всіх часів і у всіх культурах одним з природних способів класифікації людей є розподіл на чоловіків і жінок.

У статті 24 Конституції України проголошується гендерна рівність. У ній говориться, що жінка і чоловік мають право на рівність як самостійне право людини.

Багато вітчизняних та зарубіжних психологів (Б. Г. Ананьєв, К. Джеклін, Я. Л. Коломинський, И. С. Кон, Е. Маккобі, М. Х. Мелтсас, А. Мішель, М. Мід, Д. Парсон, Т. А. Репіна та ін.) займались проблемами міжстатевих відмінностей. Гендер – одне з основних понять сучасної соціальної психології, яке позначає рольові соціальні очікування представників різної статі одна від одної. Гендер, на відміну від поняття статі, стосується не суто фізіологічних властивостей, а соціально-сформованих рис, притаманних «жіночості» (femininity) та «мужності» (masculinity) [10, 95].

Гендерний підхід у соціально-психологічних дослідженнях нашого часу здебільшого пов'язаний з описом статевих розходжень і вивченням особливостей формування гендера в різних соціокультурних контекстах. У дослідженнях закордонних і вітчизняних вчених розуміння і використання терміна «гендер», відзначають Е. Здравомислова й А. Темкіна, можна виділити наступні характеристики: біологічна стать, статево-рольові (чи гендерні) стереотипи і норми, гендерну ідентичність [2, 47].

Постановка проблеми

Стаття присвячена проблемам врахування національної ментальності як чинника формування статево-рольової ідентифікації молоді. На основі досвіду роботи на підготовчому відділенні для іноземних студентів аналізуються етнічні та гендерні відмінності студентів-іноземців.

Гендерна рівність передбачає наявність рівного ступеня безпеки для чоловіків і жінок. Але в різних культурах вирішується це питання по-різному. Є ряд країн в яких гендерна нерівність затверджена на законодавчому рівні. Найбільш органічним способом єдності складових антропогенезу виявляється в різноманітті етнічних стереотипів поведінки. Акт народження вводить людину безпосередньо в сферу дії соціогенних факторів, що, зокрема, викристалізуються та формуються у неї в стереотипах поведінки. Позаєтнічних людей немає. Але виявлення стереотипу, що сформувався, для самого носія чи для зовнішнього стосовно нього спостерігача виявляється можливим лише тоді, коли виявляються розходження моделей поведінки, що демонструються представниками одного етносу в порівнянні з представниками іншого етносу в подібних життєвих обставинах.

За думкою Л. Б. Шнейдер, статеву роль є певною системою правил, моделей поведінки, котрі індивід повинен засвоїти, щоб його визнали чоловіком або жінкою. Статева соціалізація завжди залежить від норм і звичаїв відповідного суспільства, культури. До неї входять: система диференціації статевих ролей, тобто статевий поділ праці, специфічні статево-рольові правила, права й обов'язки чоловіків і жінок; система стереотипів маскулінності і фемінності, тобто уявлення про те, якими є чи повинні бути чоловіки і жінки [1, 402].

У результаті недавніх наукових дискусій було проведено чітке розмежування понять «стать» і «гендер». Стать вказує на біологічний статус людини, говорячи про те, ким є дана людина – чоловіком чи жінкою. Гендер, зі свого боку, вказує на соціально-психологічний статус людини з погляду маскулінності чи фемінності. Тому культурні очікування і стереотипи, що відносяться до маскулінної і фемінної поведінки, називають гендерними (а не статевими) ролями [2, 171]. Однак розмежування понять не є твердим правилом, оскільки допускається перетинання категорій – адже багато статевих розходжень виникають за рахунок сполучення соціальних і біологічних факторів.

У деяких суспільствах – зокрема Індії, наприклад, – дівчинки в бідних родинах розглядаються як економічний тягар, тому що у випадку шлюбу за них потрібно давати посаг сім'ям майбутніх чоловіків, а їхні рідні сім'ї втрачають робочу силу. У таких крайніх умовах бідності і при традиційній перевазі хлопчиків і владі чоловіків з більшою імовірністю робляться аборти, якщо повинна народитися дівчинка, або ж немовлят - дівчинок залишають умирати при народженні [3, 143].

В Ізраїлі, навпаки, зовсім недавно заборонили програмування статі, тому що більшість батьків хотіли дівчинку. У зв'язку з цим можуть виникнути демографічні проблеми, аналогічні до наших, коли після війни було на «десять дівчаток за статистику дев'ять хлопчиків».

«Статева ідентичність визначає сексуальну ідентичність людини, її сексуальну поведінку. Статева ідентичність є одним з аспектів особистісної ідентичності» [4, 7]. Статева ідентичність – єдність поведінки і самосвідомості індивіда, що зараховує себе до певної статі і який орієнтується на вимоги відповідної статевої ролі. Статева ідентичність ґрунтується на соматичних ознаках (образ тіла) і на поведінкових характерологічних властивостях, оцінюваних за ступенем їхньої відповідності нормативному стереотипу маскулінності чи фемінності. Статева ідентичність пов'язана із системою особистості і формується за допомогою механізму ідентифікації, тобто уподібнення (як правило, неусвідомленого) себе іншому (наприклад, одному з батьків) як зразкові на основі емоційного зв'язку з ним, з раннього дитинства в дитини починають формуватися багато рис особи-

стості і поведінкові стереотипи, статевої ідентичності і ціннісні орієнтації [5, 268].

Однією із соціальних теорій, що пояснюють формування соціальної поведінки, є теорія навчання А. Бандури і Річарда Уолтерса. Вчені розглядали сімейні відносини як процес, відповідальний за соціалізацію за допомогою ідентифікації. За визначенням Сірса (Sears, 1951), ідентифікація... — це надбане прагнення бути як інший. Цей процес називається моделюванням. Процес статевої ідентифікації починається з моменту народження. Як тільки батьки довідаються, хто народився — син чи дочка, вони починають ставитися до дитини певним чином. В міру того як дитина зростає, її оточення, керуючись традиційними статево-рольовими очікуваннями, пред'являє до дитини певні вимоги і заохочує саме до такої поведінки, яка відповідає її статі. Шляхом наслідування своїй статі відбувається засвоєння статево-рольових моделей поведінки. Такий тип навчання психологи називають імітаційним навчанням, чи моделюванням [6, 370]. На нормальне формування статевої ідентичності дитини впливає диференційованість за статевою ознакою позиції і поведінки батьків (чи людей, що їх замінюють), коли мати поводить себе як жінка, а батько як чоловік. Однак розглядати прояви індивідуальних властивостей особи можливо тільки в єдності індивідуальних властивостей і її соціальних ролей, а також як сукупність інтегрованих в індивідуально-соціально значущих рис, що утворилися в прямій і непрякій взаємодії даної особи з іншими людьми, що одночасно є часткою своїх етнічних спільнот.

У цьому зв'язку яскравий показав розходження гендерної поведінки в різних культурах показав Маргарет Мід. Вона описала одне з племен Нової Гвінеї, у якому статевої моделі поведінки були прямо протилежні тим, що склалися в американському суспільстві. У племені Тчамбулі чоловіки прикрашають себе квітами, бусами і намистом, у їхній поведінці виявляються риси залежності і схильність до кокетування. Жінки ж навпаки, займаються рибальством, ремеслами і є активною стороною в сексуальних відносинах. Цей приклад доводить нам, що основним фактором становлення статевої поведінки людини є сформована культура. Культурні традиції незримо вплетені в національну ментальність народу і виявляються у всіх сферах психічної діяльності. Факт розходження гендерних ролей у різних культурах незаперечний. Навіть у системі одного етносу, наприклад китайського, погляди на права й обов'язки жінок і чоловіків різні. Таке розходження особливе яскраво виявляється між представниками Північного і Південного Китаю. Представники Північного Китаю зберігають патріархальні традиції в розподілі домашньої роботи. При рівноправному внесенні в сімейний бюджет матеріальних благ — і чоловіки, і жінки працюють — жінки рідко бувають домогосподарками, існує поняття чоловічої і жіночої роботи. Практично всі китайські чоловіки прекрасні кулінари, але такого роду домашня робота традиційно зберігається за жінками. Чоловіки з Південного Китаю, навпаки, вважаються дуже ніжними і турботливими. Після роботи домашньою кухнею займається той, хто перший прийшов додому. Цей приклад яскраво доводить значимий вплив на етнічну і статево-рольову ідентичність усіх факторів, у тому числі і географічних. У рамках статті, на жаль, неможливо розглянути всі аспекти цієї цікавої і складної проблеми, а тільки позначити коло досліджень.

Необхідно відзначити, що статевої ідентичності і етнічна ідентичність формуються одночасно в одному і тому ж соціальному середовищі: у сім'ї чи в середовищі, що заміняє цей інститут. Необхідно враховувати, що з народження

у певному етнічному середовищі особистість формується відповідно до настанов і традицій її оточення. Саме в родині дитина проходить первинну соціалізацію. Моделі батьківської поведінки проєктуються дитиною згодом у її дорослому житті. Однак моделі поведінки людини причинно обумовлені етнопсихологічними, історичними, культурними факторами, національним характером. Останнім часом поняття «національний характер» рідше використовується в психології, на зміну йому для позначення психологічних особливостей етнічних спільнот приходять поняття «ментальність» і «менталітет».

Ментальність – це не набір характеристик, а система взаємозалежних уявлень, що регулюють поведінку членів соціальної групи, у тому числі і гендерну поведінку теж.

Розходження менталітетів різних народів виявляється в тому, як вони сприймають і усвідомлюють наступні явища: образ соціального цілого й оцінка соціальної структури; уявлення про право і звичай; ставлення до свободи і розуміння свободи і несвободи, ставлення до праці, власності, багатства, бідності; розуміння місця людини в структурі світобудови; трактування простору і часу; образ природи і способи впливу на неї; уявлення про світ земний і трансцендентний, їхній зв'язок. На наш погляд, гендерні взаємини нерозривно зв'язані й обумовлені менталітетом [7, 139]. Будучи стійкою основою існування людини, менталітет являє собою активний фактор людської життєдіяльності. По-перше, він сприяє ініціюванню певних дій, дотриманню певних цінностей, перевазі певної культури, напряму думок і почуттів. По-друге, виступає бар'єром, що відштовхує все те, що людині чуже (стандарти поведінки, ідеї), що викликає її несприймання. Таким чином, менталітет виступає вектором життєвої поведінки людини.

Шари повсякденної, практичної і традиційної свідомості, глибинного менталітету народу стійкі, інерційні і відбивають самотність [7, 149].

Однак у перехідні історичні періоди відбувається своєрідний розрив між динамічними шарами масової свідомості і стійкими шарами менталітету, унаслідок чого зростає суперечливість, напруженість людей, що сприяє кількісному зростанню психологічних, соціальних, політичних протиріч і конфліктів, збільшенню числа соматичних захворювань і нервово-психічних порушень, девіантних форм поведінки. Один з таких перехідних періодів, від розпаду радянської системи до створення нової державної формації – незалежної України, пережив український етнос. Складний період пошуку етнічної ідентичності проходить на тлі інтенсивного розвитку процесу глобалізації, що робить відносними будь-які національні кордони. Постійно відбувається модернізація більшості локальних співтовариств, етнологічна інтеграція, глобальне поширення найманої праці і монетарної економіки, зростаючий вплив масової культури і різноманітні переміщення людей по земній кулі у певному сенсі роблять людей схожими. Багато в чому цьому сприяють новітні комунікативні системи, що створюють ефект «одночасності» у глобальному масштабі: через системи супутникового зв'язку можна стати свідком будь-якої події незалежно від того, де вона відбулася. У цьому зв'язку необхідно відзначити як позитивну, так і негативну роль мас-медіа. На екранах телевізора й на Інтернет-сайтах найчастіше зображується насильство, суспільство споживання. У контексті цих нових умов особливу актуальність набуває проблема ідентичності.

У соціальній психології існує термін «розмита ідентичність», відповідно до теорії Марш, у індивіди з розмитою ідентичністю — це молоді люди, що не пере-

жили кризи ідентичності [8, 242]. Вони не вивчали варіанти розвитку і не вибрали чітких переконань у пошуках прийнятної для себе ідентичності, не вибрали для себе професію, релігію, політичну філософію, статево-рольову чи особисті норми сексуальної поведінки. На жаль, до вищевказаних проблем додається проблема розвитку психології суспільства споживання. В даний час ця проблема не дуже торкнулася України, але процес пішов. Наслідки дуже серйозні і позначаються, насамперед, на демографічній картині світу. Тому що виховання дітей вимагає багатьох моральних, фізичних і матеріальних витрат і жінки роблять вибір на користь кар'єри. Відбувається зміна традиційного розуміння статевих ролей. Незримо це відбувається в тій чи іншій мірі в усіх культурах. І, зокрема, в Україні. Виникає питання тенденції до втрати статевої ідентичності. Стрімкі зміни в суспільстві спричинили серйозні зміни у відносинах із протилежною статтю.

З одного боку, перед жінками відкрився ряд можливостей. Активне залучення жінок до соціального і політичного життя країни на несімейному рівні вважається позитивною тенденцією нашого часу. Розвиток жіночого підприємництва, утворення професійних «жіночих» асоціацій і коаліцій, активна участь у політичному житті держави обумовили необхідність професійного росту жінок. Незвичайна активність ділових жінок у підвищенні своїх професійних і комунікативних навичок підтверджується, наприклад, статистичними даними Проекту БІЗПРО. На заняттях цієї організації побувала, за підрахунками компанії, приблизно рівна кількість жінок і чоловіків, однак ваучери (дисконтні купони на участь у наступних тренінгах) більш активно купували жінки-підприємці і співробітниці бізнес-структур (62–70% від усієї кількості потенційних замовників тренінгів) [9, 170–175].

На нашу думку, істотний вплив на гендерні відношення здійснюють конфесійно (релігійно) задані норми й правила. Релігія являє собою систему вірувань, символів і практик, які забезпечують людей розв'язком питань, що ставляться до сфери людського буття. Значення релігії полягає в доданні змісту людському існуванню. В релігії узагальнені цінності людини, мета, до якої вона повинна прагнути, правила її особистих відносин і взаємозв'язків з навколишнім світом, особливості її повсякденної поведінки.

В основі гендерних взаємин в Китаї лежать такі філософські течії, як конфуціанство й даосизм. Конфуціанство виступало як морально-етичний регулятор взаємин у суспільстві. Зрозуміло, що сучасна культура Китаю й культура Прадавнього Китаю — це різні речі. Однак саме коріння погляду китайців на життя можна простежити з культури Прадавнього Китаю. У Китаї здавна різнилися любов, секс і шлюб, допускалися багатоженство й більший ступінь сексуальної волі і ще дві тисячі років тому прадавні цілителі-даоси писали відверті, зрозумілі книги про любов і секс. Теорії дао-любові протягом багатьох століть формували принципи сексуальних відносин китайців, і дао-любові широко практикувалося протягом більш ніж двох тисяч років. Лікарі-даоси розглядали секс як природну складову взаємин подружжя. Причому, сексом не тільки насолоджувалися, але й уважали корисним заняттям, що продовжує життя [10]. Для китайців сексуальні відносини були самим чистим і безпосереднім вираженням взаємодії космічних сил Інь і Ян. Але ж класична сентенція з «Книги Змін» говорила: «Одне Інь, одне Ян — от що таке Шлях». У даоській літературі говориться у зв'язку із цим про «зміцнення Ян за допомогою Інь» і «зміцнення Інь за допомогою Ян» [11].

Хоча найдавніші класичні трактати Китаю адресовані чоловікам і містять рекомендації про те, яким чином чоловік повинен поглинати жіночу енергію. Звідси випливає, що жінка може розглядатися взагалі на загал як прояв фізіологічних потреб. Існували техніки, практики, інструкції із сексуальної практики, зміст яких полягав не в тому навіть, щоб одержати більше задоволення, а в тому, щоб за допомогою інтимних відносин з жінкою збільшувати й зміцнювати свою життєву енергію. Суспільний статус жінок у Китаї (а вони становлять майже половину населення країни) традиційно був низьким. З перших же місяців установлення соціалістичної влади партійні й державні органи стали проводити пропагандистську й роз'яснювальну роботу серед населення, щоб показати людям необхідність рівноправності й поважного ставлення до жінки. Конституція Китайської Народної Республіки формально надала жінкам рівні із чоловіками права в усіх областях політичного, економічного, культурного, суспільного й сімейного життя. Прийняті нормативні акти, що захищають їх права й інтереси. Один з показників мінливого соціального стану жінок — розширення їх участі в політичному житті країни. Особлива роль приділяється жінкам у створенні родини нового типу й плануванні народжуваності. Пізній шлюб, пізні пологи, контроль над кількістю й «якістю», що народжуються, нечисленні родини, однакове ставлення до народження дітей обох статей — саме таку модель із сімейних відносин пропагує держава. Прийнятий в 1994 р. закон про охорону здоров'я матері й дитину посилив вимоги до тих, хто вступає у шлюб, і дітонародження: він зобов'язує молодих людей пред'являти довідку про спеціальне медичне обстеження, надає медпрацівникам право відкласти одруження за медичними показниками. Якщо при проведенні передбаченого медичного обстеження тих, що вступають у шлюб, виявляється спадкоємна хвороба, їм забороняється мати дітей або пропонується стерилізація. Реалізація політики планового дітонародження дотепер зустрічає протидію з боку насамперед сільських жителів. Залишаючись прихильниками старих поглядів на родину — «чим більше дітей, тим більше щастя» — селяни нерідко прагнуть позбутися ненародженої дівчинки (процедура визначення статі плода в Китаї, як і в усьому світі, цілком доступна), тому що вважається, що лише сини є продовжувачами справи родини. У результаті в деяких китайських селах чоловіче населення стало суттєво переважати над жіночим, і з'явилися випадки викрадення й продажу жінок в «рабське заміжжя» (майбутніх жертв работоргівці знаходили на біржах праці; обіцяючи надати допомогу в працевлаштуванні, молодих жінок увозили з рідних місць і продавали селянам віддалених районів). Щоб припинити протиправні дії й розв'язати виниклу проблему, у закон про охорону здоров'я матері й дитину був уведений пункт, згідно з яким проведення експертизи по визначенню статі плода дозволяється тільки по медичних показниках [12].

У соціалістичну епоху жінки одержали право скаржитися на своїх чоловіків у партійні організації за місцем роботи чоловіка або за місцем проживання. Це був дуже дієвий і ефективний захід, невірні й недбайливі чоловіки дуже боялися партійних стягнень і публічної ганьби. За кілька десятиліть і жінки, і чоловіки в Китаї дуже змінилися, склалися нові сімейні традиції. З 1950 року в Китаї для всіх громадян дозволені розлучення, але вони відбуваються набагато рідше, ніж у європейських країнах. Люди дуже дбайливо й тремтливо ставляться до сімейних уз. При розлученні на чоловіка лягає великий фінансовий тягар. Йому буде дуже складно створити нову родину, оплатити дорогу весільну церемонію. Крім того, у сучасному Китаї склалося досить негативне ставлення до розведеного

чоловіка. Він не користується повагою й довірою й ризикує на все життя залишитися один. В Китаї на законодавчому рівні карається доведена зрада. Але в деяких країнах регламентуючим чинником є релігія.

Етнічні й релігійні регулятори міжстатевих відносин тісно взаємозалежні, часом невіддільні один від одного. Яскравий приклад впливу релігії на відносини між жінкою та чоловіком ми бачимо на прикладі ісламу. Статус сучасної східної жінки багато в чому визначається економічним становищем батька, чоловіка або сина. Жінка орієнтована на виконання сімейних обов'язків: ведення домашнього господарства, народження й виховання дітей, догляд за старою родичкою. Число дітей у мусульманській родині традиційно порівняно високе. В останні роки відбувається перегляд відносин до жінки в напрямку бажаності її участі в суспільному і економічному житті, одержання освіти, включаючи вищу, і т. ін. На зміну традиційним системам цінностей приходить уніфікована система, яка передбачає зразок нової людини, представника масової культури суспільства споживання. Це ми можемо спостерігати на прикладі іноземних студентів, які приїждять в Україну з країн з традиційним укладом.

В зв'язку з цим все більше дівчат приїжджає на навчання. Але все рівно в порівнянні з Китаєм цей процент дуже малий. Він не дає підстав для достовірного гендерного дослідження юнаків та дівчат з мусульманських країн. Ми можемо тільки порівнювати гендерні погляди представників чоловічої статі серед двох культур – китайської та арабської, або погляди між статями в середині однієї китайської культури.

Традиційно підготовчі відділення приймають іноземних студентів з різних країн та регіонів з різними культурами, з різними традиціями. Для успішного навчання та скорішого адаптування іноземців необхідно максимально враховувати національні особливості (культурні, гендерні, релігійні та ін). Для цього необхідно всебічно вивчати проблеми, пов'язані з національною свідомістю студентів. Знання етнопсихологічних рис студентів дозволить найповніше реалізувати потенційні можливості розвитку особистості іноземних громадян на етапі їхньої довузівської підготовки, добре організувати їх навчання. Від підготовки та успішності адаптації на ПІВІ залежить якість знань, отриманих умінь, навичок та загальної професійної спрямованості майбутнього фахівця. Саме в цей момент людина перебуває у складній ситуації засвоєння нових форм діяльності, спілкування, дозвілля, співвідносить свої сподівання з реальною дійсністю. Дослідження процесу пристосування до нового культурного середовища показують, що далеко не завжди людина легко і швидко адаптується. Навпаки, дуже ймовірні патологічні феномени (невротичні і психосоматичні розлади) [5, 181]. Враховуючи, що це студенти-іноземці, виникає потреба в дослідженні психологічних чинників впливу також етнопсихологічних рис характеру, архетипних ознак поведінки та процесу статевої ідентичності.

Таким чином, сказане зумовлює необхідність наукового аналізу даної проблеми та актуальність обраної нами теми: «Національна ментальність як соціальний чинник процесу статево–рольової ідентифікації молоді». (З досвіду роботи зі студентами-іноземцями підготовчого відділення).

Об'єктом дослідження виступили психологічні фактори та прояви процесу статево–рольової ідентифікації молоді.

Методологічною основою дослідження стали основні принципи вітчизняної психології: принцип єдності принципів єдності діяльності і свідомості (О. М. Леонт'єв, С. Л. Рубінштейн), принцип системного підходу до вивчення цілісної

особистості й індивідуальності (Б. Г. Ананьєв, В. П. Зінченко, Б. Ф. Ломов, С. Л. Рубінштейн).

Теоретичною основою дослідження є дослідження етнічної та педагогічної психології (О. В. Сухарєв, В. С. Кукушин, Л. Д. Столяренко, Д. Хофстед).

Мета дослідження полягає у вивченні впливу національної ментальності на процес статево-рольової ідентичності молоді в цілому та його гендерного аспекту зокрема, з врахуванням національно-культурних, індивідуальних особливостей студентів-іноземців.

Предмет дослідження: національні особливості процесу статево-рольової ідентичності молоді та сприйняття гідності й пороків в жінок серед молоді китайської й арабської культур. Розуміння ролі жінки в суспільстві. У якості гіпотези ми висунули ідею про те, що ціннісні орієнтації представників різних культур базуються на прийнятому в даній культурі розумінні чеснот і пороків, залежно прийнятих в даній культурі традицій, релігійних поглядів і т. д. Ціль даної роботи в тому, щоб показати, якими реальними характеристиками наділяється образ жінки — у різних культурах, уявлення про ідеал жінки серед студентів із Китаю та арабських країн, які вчаться на підготовчому відділенні Одеського національного університету.

Вибірка

Було опитано 150 випробуваних: 100 китайців (50 юнаків і 50 дівчат, середній вік — от 17 до 20 років), 50 арабів (юнаків, віком 18–22 років). Усі студенти підготовчого факультету для іноземних громадян Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова. У зв'язку з тим, що традиційно на навчання з арабських країн приїжджають чоловіки, відсоток жінок з арабських країн, що вчаться, — дуже малий. Ми для вибірки обмежилися опитуванням тільки чоловіків. Головне наше завдання полягало в порівняльному аналізі відповідей чоловіків і жінок у системі однієї культури, а також порівняння відповідей чоловіків — представників різних культур: арабів та китайців.

Студентам було запропоновано вибрати 10 якостей, що характеризують ідеал жінки, у другий стовпчик слова-риси, що позначають, які ідеал у жодному разі мати не повинен із запропонованого списку (48 стверджень: акуратність, розважливність, брутальність, ніжність, злопам'ятність, уразливість, стриманість, життєрадісність, повільність, терплячість, заздрісність, примхливість, педантичність, відданість, мстивість, сприйнятливність, соромливість, самозабуття, поміркованість, ентузіазм, безтурботність, мрійність, дбайливість, нервозність, розв'язність, чуйність, нерішучість, привітність, невимушеність, гордість, рішучість, ширість, чарівність, довірливість, рухливість, підозрливість, сором'язливість, наполегливість, поступливість, холодність, вишуканість, вдумливість, завзятість, поетичність, боягузтво, балакучість, вихованість, сміливість). Результати дослідження, наведеного нами, піддані обробці й аналізу. Проаналізувавши дані, отримані після проведення анкети, ми одержали наступні результати: можна відзначити, що думки в юнаків з Китаю й арабів розділилися. Китайські юнаки при визначенні кращих позитивних якостей ідеальної жінки відзначили «акуратність», «ніжність», «стриманість», «терплячість», «вихованість»; дівчата «акуратність», «ніжність», «життєрадісність», «терплячість», «сприйнятливність». В арабів головні якості, які повинна була мати ідеальна жінка: «щирість», «дбайливість», «акуратність», «відданість», «вихованість».

Однаковий відсоток одержали як в арабів, так і в китайців такі якості, як «вихованість». До негативних рис юнаки обох культур віднесли: «брутальність», «злопам'ятність», «заздрісність», «мстивість». Цікаво, що «педантичність» у китайців сприймається, як негативна якість, а в арабів — позитивна. «Уразливість» для арабів має нейтральне значення навантаження, для китайців негативне. Як недолік китайці відзначили «легковірність» та «безпечність». Інші відмінності нечисленні, не настільки виражені і не носять системного характеру. Дівчатам з Китаю було запропоновано вибрати якості, які вони мають самі. Слід зазначити, що якості, якими вони себе охарактеризували, були більш емоційними: «соромливість», «сприйнятливість», «поступливість», «акуратність», «життєрадісність».

Отримані результати дають можливість стверджувати: система уявлення про те, якими є чи повинні бути чоловіки і жінки відрізняється між культурами. Але є риси, які притаманні ідеалу гідності жінок в різних культурах. Є невеликі відмінності при визначенні ідеальної жінки серед представників однієї культури, але представників різної статі. Але вони не дуже різняться. Це підтверджує, що національна ментальність впливає на гендерну ідентичність.

Висновки

Національна ментальність є важливим чинником у формуванні гендерної ідентичності.

Соціальне навчання є визначним фактором формування гендерних відмінностей. Засвоєння гендерних ролей відбувається через соціальні чинники, такі як родина й засоби масової комунікації.

Гендерна соціалізація починається відразу по народженні дитини. Навіть ті батьки, які вважають, ніби ставляться до своїх дітей однаково, реагують на хлопчиків і дівчаток по-різному. Ця різниця підсилюється багатьма іншими культурними, релігійними та соціальними впливами.

З формуванням відкритого суспільства національні та гендерні відмінності нівелюються.

Література

1. Бурлачук Л. Ф. Психодіагностика: Учебник для вузов. — СПб.: Питер, 2004. — 351 с.
2. Гошовський Я. Крос-культурне дослідження депривованої особистості // Наука і Освіта, 2004. — № 6–7. — С. 65–67.
3. Изард К. Психология эмоций. — СПб.: Питер, 1999. — 464 с.
4. Копылова Е. В. Обучение китайских студентов с учетом социокультурных традиций // Учебный процесс как основа комплексной адаптации иностранных студентов к новой образовательной, социальной и культурной среде. Материалы международной юбилейной научно-практической конференции, 22–24 июня 2005 г. — Одесса: ОНПУ ПФ, 2005. — С. 205–208.
5. Кукушин В. С., Столяренко Л. Д. Этнопедагогика и Этнопсихология. — Ростов н/Д.: Феникс, 2000. — 448 с.
6. Лебедева Н. М. Введение в этническую и кросс-культурную психологию: Учебное пособие. — М., «Ключ-С», 1999. — 224 с.
7. Литвинова Л. В. Психологічні механізми подолання дезадаптаційних переживань студентів-першокурсників: Автореф. дисс... канд. психол. наук / Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. — К., 2004. — 17 с.
8. Павленков Ф. Энциклопедический словарь. — СПб.: Трудь, 1913. — 3023.
9. Соловьева Л., Шахин М. Влияние системы довузовского обучения в Ливане на адаптацию ливанских студентов на подготовительных факультетах в Украине // Учебный процесс как основа комплекс-

- ной адаптации иностранных студентов к новой образовательной, социальной и культурной среде: Материалы междунар. юбил. науч.-практ. конф., 22–24 июня 2005 г. — Одесса: ОНПУ ПФ, 2005. — С. 170–175.
10. Сексуальная культура Китая./<http://www.azerilove.net/articlesКитай>.
11. *Материал* из Википедии— свободной энциклопедии/<http://ru.wikipedia.org/wiki/>
12. *Интернет-газета*. Китай: женщина и общество. Татьяна Емельянова. http://www.chelt.ru/2001/9/china_9.htm

А. В. Гайдарова

Одесский национальный университет им. И. И. Мечникова

НАЦИОНАЛЬНАЯ МЕНТАЛЬНОСТЬ КАК ФАКТОР ПРОЦЕССА ПОЛОРОЛЕВОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ МОЛОДЕЖИ

Резюме

С активным включением Украины в глобальные процессы становится очень актуальным изучение роли национальной ментальности в формировании поло-ролевой идентичности. Необходимость данного исследования продиктована всё большим количеством желающих получить образование в Украине. Статья посвящена анализу гендерных особенностей представителей китайской и арабской молодежи, обучающихся на подготовительном факультете.

Ключевые слова: Национальная ментальность, социализация, пол, гендер, поло-ролевая идентичность, феминность, маскулинность.

A. V. Gaydarova

Odessa national university the name of I. I. Mechnikova

NATIONAL MENTALITY AS FACTOR OF PROCESS SEX-ROLE IDENTITIES OF YOUNG PEOPLE

Summary

The article is devoted to the analysis of gender distribution peculiarities of Chinese and Arabic youth representatives studying at the Preparatory Faculty for Foreigners. The active involvement of Ukraine into global world-wide processes do imply rendering first priority to the investigations into the role of national mentality from the point of view of an individual's gender role identity forming. The actuality of the given investigation result from the steady increase in the number of overseas nationals wishing to get their university education in Ukraine.

Key words: National mentality, socialization, sex, gender, gender identity, feminine, masculinity.